

Effect of the case analysis method on nursing students' assessment skills of ethical problems

Vaka analiz yönteminin hemşirelik öğrencilerinin etik sorun değerlendirme becerilerine etkisi¹

Zehra Göçmen Baykara²
Nurcan Çalışkan³
Ayşe Karadağ⁴

Abstract

In an ethics course, one of the important ways for students to separate ethical values and problems from other problem clusters and to learn how to evaluate ethical values and decision-making is to use the method of case analysis

The study was performed descriptively in order to determine the effect of the use of case analysis method under the scope of a nursing ethics course in terms of students' assessment skills regarding ethical problems.

The study was conducted descriptively in order to determine the effect of the use of the case analysis method on students' assessment skills of ethical problems in teaching an ethics course in nursing. 58 students taking the ethics course in the undergraduate program at the Nursing Department at Gazi University in the Health Sciences Faculty during the 2009-2010 academic years constituted the sample for the study. Research data were obtained by using a data collection form. This form included a total

Özet

Etik dersinde öğrencinin, etik değerleri, etik sorunları diğer sorun kümelerinden ayırmasını, bir etik değer harcanma gerekçesini ve etik karar verme sürecini öğrenebilmesinin önemli bir yolu vaka analizi ile çalışmaktır.

Araştırma, Hemşirelikte Etik Dersi'nin öğretiminde vaka analizi yönteminin kullanılmasının öğrencilerin etik sorunu değerlendirme becerilerine etkisini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü lisans programında yer alan Hemşirelikte Etik Dersi'ne devam eden 58 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmanın verileri, veri toplama formu ile elde edilmiştir. Veri toplama formu; araştırmacılar tarafından hazırlanmış dört vaka ve bunlara ilişkin iki soru, öğrencilerin akademik ortalaması ve etik ile ilgili bilimsel bir programa katılma durumlarına ilişkin iki soru olmak üzere toplam 10 sorudan oluşmuştur. Veri toplama

¹ Bu makale 4 – 6 Ekim 2012'de yapılan 13th International Nursing Ethics Conference'da poster bildiri olarak sunulmuştur.

² Lecturer, Gazi University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, gocmenzehra@yahoo.com

³ Assistant Professor, Gazi University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, yildirim.nurcan@gmail.com

⁴ Professor, Gazi University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, ayisekaradag@yahoo.com.tr

of ten questions, two of which were related to each of four cases, and two of which were related to the students' participation in a scientific program regarding ethics and their academic averages. A data collection form was used three times in the nursing ethics course. Numbers, percentages, and a Cochran Test were also used in the assessment of data.

In the first case, it was determined that the students' awareness of the nature of common violations of ethical principles had increased over time but that the differences were not statistically significant. In the second case, students' awareness of the ethical values involved and the sources that they referred to in making ethical decisions were examined and it was determined that the difference was statistically significant. In the third and the fourth cases, it was found that the students' awareness of the presence of characteristic ethical dilemmas had increased gradually in each phase but that the difference was not statistically significant.

In line with these results, it is suggested here that the case analysis method may be used effectively for students taking an ethics course and that this study could be repeated using a large sampling group in order to determine whether students have enough understanding of common ethical problems.

Keywords: Nursing students; case analysis method; ethical decision-making; ethical problem; ethical dilemma.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

GİRİŞ

Hemşirelik sağlıklı/hasta bireylerin bakım gereksinimlerini karşılamaya odaklanmış bir meslektir (Alpar, 2008; Birol, 2009; İnanç, 2000; Nahcivan, 2012; Pottery & Perry, 2009). Hemşireliğin uğraş alanının merkezini "kişi", uğraşma biçimini ise "bakım" oluşturmaktadır. Kişi etik bir özne, bakım ise etik bir eylemdir.

Değişen bilim ve teknoloji ile birlikte hemşirenin rolleri artmış ve bakım daha karmaşık hale gelmiştir (Alpar, 2008; Görgülü ve Dinç, 2007; Karadağ ve Uçan, 2006; Keskin ve Kıvanç, 2012;).

formu, Hemşirelikte Etik Dersi'nde farklı zamanlarda 3 defa uygulanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzdeler ve Cochran Testi kullanılmıştır.

Öğrencilerin birinci vakada, etik ilke ihlalini ve etik ilke ihlalinin niteliğini bilme durumlarının zamanla arttığı ancak, farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır. Öğrencilerin ikinci vakada, harcanan etik değeri ve etik karar vermede rehber alacakları kaynakları bilme durumları incelenmiş ve farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin üçüncü ve dördüncü vakada, etik ikilemin varlığını ve etik ikilemin özelliğini bilme durumlarının her uygulamada giderek arttığı ancak, farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Bu sonuçlar doğrultusunda, etik derslerinde, öğrencilerin etik sorunları ve ikilemleri kavrayabilmeleri için vaka analizi yönteminin kullanılması ve bu çalışmanın geniş örneklem grubu üzerinde tekrarlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik öğrencileri; vaka analiz yöntemi; etik karar verme; etik sorun; etik ikilem.

Bu nedenle hemşireler, mesleki uygulamalarına yönelik karar vermek ya da ekiple birlikte birçok karara katılmak zorunda kalmaktadır (Kaya ve Memiş, 2002; Yılmaz, 2005; Tschudin, 2005). Dolayısı ile hemşirenin artık, yalnızca “emredileni” uygulayan bir nesne olmaktan çıkıp; eleştirel düşünen, karar veren ve uygulayan bir özne olması gerekmektedir.

Etik açıdan özne olmak, etik ilişkide bulunulan varlıklara karşı etik yükümlülükleri yerine getirme sorumluluğunu beraberinde getirmektedir. Etik özne, etik ilişkide bulunduğu kişilerin onurunu koruyacak şekilde, kişilerin bir amaç olduğu bilinciyle (kişiyi araç olarak görmeden) eylemde bulunursa işte o zaman gerçekten “iyi, doğru” bir eylemde bulunmuş olur (Kuçuradi, 1999). Bu bağlamda hemşirelerin, “iyi”, “doğru” eylemde bulunabilmesi için kendilerini eyleme yöneltmek temel ilkelerini bilmeleri ve bu ilkelere göre eylemde bulunmaları gerekmektedir. Bilgisizlik, deneyimsizlik ve farkındalığın olmaması; yanılma ve yanlış değerlendirmeye neden olabilmektedir. Bu durum iyi niyetle başlanan bir eylemin sonucunun olumsuz/istenmeyen yönde gelişmesine neden olabilir. Bilmek, deneyimlemek ve farkında olmak, bu tür hataların en aza inmesini sağlar.

Etik ilişki, bireyin başka birey/bireyler veya diğer varlıklarla kurduğu her ilişkide ortaya çıkar (Oğuz, Tepe, Büken, ve Kucur, 2005). Bu bağlamda hemşire, sağlıklı/hasta bireylerle, yakınlarıyla, diğer sağlık profesyonelleri ile sürekli olarak etik bir ilişkide bulunmaktadır (Burkhardt ve Nathaniel 2013). Etik ilişkinin farklı gruplarla farklı boyutlarda olması, etik sorunların ve ikilemlerin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca hemşirelik mesleğindeki değişim bu sorunların niteliğinde farklılaşmaya neden olmaktadır.

Hemşire, mesleki uygulamalarında sürekli olarak etik karar vermeleri gereken pek çok durumla karşılaşmaktadırlar. Profesyonel bir hemşire; bu durumlar karşısında etik eylemde bulunmayı ister. Mesleki etik ilkeler (ICN, 2006; ANA, 2001; THD, 2009), hemşirenin etik eylemde bulunmasını mesleki bir sorumluluk haline getirmiştir.

Hemşirenin karşılaştığı durumları doğru bir şekilde analiz edebilmesi, etik eylemi benimsemesi, tüm eylemlerini etiğe uygun olsun diye değil, etik olsun diye eyleyebilmesinin önemli bir yolu, mesleki eğitimde bu duyarlılığı kazanmasıdır. Tüm sağlık disiplinlerinde olduğu gibi hemşirelikte de mesleki eğitim süreci içinde öğrencinin; mesleki etik ilkeleri, mesleki etik karar verme sürecini öğrenmesi ve etik duyarlılık kazanması için etik eğitimine gereksinimi vardır (Dinç ve Görgülü, 2002; Duckett ve Ryden, 1994; Wood, 2005).

Etik eğitimi, sağlık profesyonellerinin hizmet sundukları bireyle, toplumla, meslektaşlarıyla ve diğer sağlık disiplinleri ile ilişkilerinde etik değerlerin rolünü ve bu değerlerin mesleki kimlikteki

yerini tartışan bir süreçtir (Arda, 2003; Numminen, Arend ve Leino-Kilpi, 2009). Parsons ve arkadaşları (2001) çalışmalarında, hemşirelik öğretim elemanlarının yaklaşık %80'inin sağlık profesyonellerine etigin iyi öğretilemediğini belirttiğini saptamışlardır. Başak ve arkadaşlarının (2010) yaptıkları çalışmada ise hemşirelerin %78.9'u etik konusundaki bilgilerini hemşirelik eğitimi sırasında kazandıklarını, %51.7'si ise mezuniyet sonrasında etik konusunda eğitim almadıklarını belirtmişlerdir.

Hemşirelik mesleğinin temel eğitim sürecinde etik dersi mutlaka müfredatta yer almalıdır. Etik dersinin amacına ulaşması için, öğrencilerin etik düşünme becerisini, etik duyarlılığı, etik analizi kazanabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, dersin konuları, derste kullanılan eğitim yöntemleri çok önemlidir. Bu bağlamda etik dersinin programda olması kadar içeriğinin ve öğretim yöntemlerinin/tekniklerinin niteliği de oldukça önemlidir. Oysa Nolan ve Markert (2002) etik derslerinin planlanmasında ve uygulanmasında sorunlar olduğunu ve bu konuda çok az yayın yapıldığını belirtmektedir.

Öğretim elemanı etik dersinin amacına ulaşması için çok farklı eğitim teknik ve yöntemleri kullanmalıdır. Görgülü ve Dinç (2007) araştırmalarında Türkiye'de etik dersinin öğretiminde tartışma (% 100), taktir (% 89.4), vaka analizi (% 73.6), küçük grup tartışması (% 36.8) ve dramatisasyon (% 26.3) yöntemlerinin kullanıldığını belirlemişlerdir.

Vaka analizi, öğrencilerin gerçek hayattan alınmış problemlerin çözümü sonucunda eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme becerilerini geliştirme olanağı buldukları bir yöntemdir (Demirel, 2009). Etik dersinde öğrencinin, etik değerleri, etik sorunları diğer sorun kümelerinden ayırmasını, bir etik değer harcanma gerekçesini ve etik karar verme sürecini öğrenebilmesinin önemli bir yolu vaka analizi ile çalışmaktır (Han & Ahn, 2000; Holland, 1999). Holland (1999). Etik dersinin amaçlarına ulaşmada vaka analizi yönteminin oldukça önemli olduğu vurgulanmaktadır. Parsons ve arkadaşları (2001) vaka analizinin etik öğretiminde yararlı ve uygun olduğunu belirtmişlerdir. Thiel, Connelly, Harkrider, Devenpor, Bagdasarov, Johnson ve Mumford (2011) etik vaka analizlerinin yeni etik sorunların çözümünde karar vericiye örnek olabileceğini ve bu nedenle etik dersinin öğretiminde vaka analiz yönteminin yararlı olduğunu ifade etmektedirler.

Kalaitzidis ve Schmitz (2012), literatürde lisans eğitiminde etik öğretimi ile ilgili öğrenci eğitimine yardımcı strateji ya da metotlar ile ilgili çok az kanıt olduğunu ifade etmektedir. Etik dersi hemşirelikte uzun yıllardır müfredatta yer almasına rağmen birçok hemşire bugün bilgi, beceri ve etik açıdan kendini yeterli bulmamaktadır (Nolan ve Markert, 2002; Wood, 2005). Bu eksiklik, hemşirelik bakımının kalitesine de olumsuz yönde yansımaktadır (Nolan ve Markert, 2002). Bu

sonuçlar hemşirelik öğrencilerinin etik sorunlara yaklaşım konusunda donanımlı yetiştirilmeleri gerektiğini göstermektedir.

Türkiye’de Hemşirelikte Lisans Eğitimi programlarında etik ile ilgili konular birçok okulda Hemşirelik Tarihi ve Deontoloji Dersi kapsamında ele alınmaktadır. Bizim kurumumuzda hemşirelik lisans programında Hemşirelikte Etik Dersi haftada 3 saat yer almaktadır. Son yıllar da hemşirelik programlarına Etik Dersi konulmasına ilişkin eğilimler artmıştır. Bu araştırmada hemşirelikte etik eğitiminde, örnek vakaların etik sorun özellikleri, etik ilkeler, hemşirelikte etik kodlar açısından analiz edilmesinin öğrencilerin etik sorun değerlendirme becerilerine etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırma Sorusu

Hemşirelikte Etik Dersi’nin öğretiminde; anlatım, soru cevap ve tartışma yöntemlerine ek olarak vaka analiz yönteminin kullanılması öğrencilerin etik sorunun varlığını, ve niteliğini doğru değerlendirmelerinde etkili midir?

YÖNTEM

Araştırma, Hemşirelikte Etik Dersi kapsamında yer alan vaka analiz yönteminin öğrencilerin etik sorun değerlendirme becerilerine etkisini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın evrenini, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında, Türkiye’nin bir metropolünde bulunan büyük bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü lisans programındaki Hemşirelikte Etik Dersi’ne ilk defa kayıt yaptıran 3. sınıf öğrencileri oluşturmuştur (n=76). Araştırmada örneklem seçimi yapılmamış, araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 58 öğrenci çalışma kapsamına alınmıştır. Evrene ulaşma oranı %76.31’dir.

Veri Toplama Araçları

Veriler, veri toplama formu aracılığı ile elde edilmiştir. Veri toplama formu araştırmacılar tarafından literatüre dayanılarak hazırlanmıştır (Nolan ve Markert, 2002; Fry ve Veatch 2006; Carmi 2004). Veri toplama formu; öğrencilerin akademik ortalaması ve etik ile ilgili bilimsel bir programa katılma durumlarına ilişkin iki soru, klinik ortamda karşılaşılabilecek dört vaka ve bunların her birine ilişkin iki soru olmak üzere toplam 10 sorudan oluşmuştur.

Birinci vaka rektum kanseri tanısı almış, kalıcı kolostomi açılacak, hastalığı ve kolostomi hakkında bilgisi olmayan bir hasta, ikinci vaka trafik kazası sonucu bilincini kaybetmiş ve iyileşme

göstermeyen bir hastanın respiratörünün kapatılmasını istem eden bir hekim, üçüncü vaka böbrek transplantasyonu bekleyen yaşlı bir hasta ve ona böbreğini verip vermemekte karar verememiş bir oğul, dördüncü vaka ise yapışık ikizlere hamile bir bayan ile ilgilidir. Her bir vakaya yönelik iki soru sorulmuştur. İlk vakada, hangi etik ilkenin ihlal edildiğine ve etik ihlalin niteliğine yönelik sorulara, ikinci vakada; hangi etik değer harcıldığına ve etik karar verme sürecinde rehber alınması gereken kaynaklara yönelik sorulara, üçüncü ve dördüncü vakalarda ise etik ikilemin varlığına ve etik ikilemin özelliğine yönelik sorulara yer verilmiştir.

Etik Boyut

Araştırmanın yapıldığı kurumdan yazılı izin alınmıştır (İzin Tarihi: 10.12.2009 - B.30.2.GÜN.0.31.00.00/698) . Araştırmaya katılması planlanan öğrencilere araştırmanın amacı, yöntemi ve araştırmaya katılmanın gönüllülük esasına dayandığı açıklanmıştır.

İşlemler

Hemşirelikte Etik Dersi, lisans programında 3. sınıfın güz yarıyılında, haftada 3 saat teorik olarak işlenmektedir. Dersin yürütülme şekli aşağıdaki gibidir.

Teorik konuların anlatımı: Dersin ilk 6 haftasında; etik ve ilgili kavramların tartışılması, hemşirelikte etiğin önemi ve tarihsel gelişimi, etik yaklaşımlar, hemşirelik etik kodları, etik ikilemin özellikleri, özel durumlarda karşılaşılan etik sorunlar, araştırma ve yayın etiği, hemşirelikle ilgili yasal mevzuat gibi konular öğrencilere anlatılmaktadır Konuların sunumunda takrir, soru-cevap, tartışma gibi öğretim yöntemleri kullanılmaktadır.

Hazır vaka analizlerinin sunumu: Öğrenciler yaklaşık 10 kişilik gruplara ayrılmakta, eğitimciler tarafından her bir gruba literatürden elde edilen hazır etik vaka analizleri verilmektedir. Gruplar, bu vaka analizlerini sınıfta interaktif eğitim yöntem ve tekniklerini kullanarak tartışırlar. Sunum sonunda hem eğitimciler hem de dinleyici konumundaki öğrenciler sunum yapan arkadaşlarına sunumlarına ilişkin geri bildirimde bulunurlar. Araştırma kapsamında yer alan öğrencilere verilen hazır vakaların konuları; özürlü çocuğun büyümesinin durdurulması, böbrek nakli, otizm testi, ötenazi, beyin ölümü gerçekleşmiş gebe bir kadın, hasta ayırımı ve in vitro fertilizasyondur.

Öğrenciler tarafından hazırlanan vaka analizlerinin sunumu: Gruplardan etik ikilem özelliği içeren vaka örnekleri bulmaları ve bu vakaları analiz etmeleri istenir. Öğrenciler, etik ikilem özelliği içeren vaka örneğini bulma sürecinde bu tür vakaların özelliklerini kavramış olur. Öğrencilerin, etik sorunları, medyadan ve klinik uygulamaya çıktıkları sağlık kuruluşlarında yaşanan gerçek olaylardan

etik ikilem özelliği içeren vakaları, etik ilkeler, etik ikilem özellikleri ve ilgili kanunlar, uluslararası sözleşmeler vb. göre analiz etmeleri beklenmektedir. Gruplar, vaka analizinin her boyutunda öğretim elemanından danışmanlık alırlar. Gruplar hazırladıkları bu vakaları tüm sınıfa interaktif eğitim yöntem ve tekniklerini kullanarak sunar ve sınıfla birlikte tartışırlar. Böylece öğrencinin, etik ikilem özelliği taşıyan olayları diğer olaylar içinden ayırt edebilme, hangi değerini harcadığını ya da harcanma riski olduğunu kavrayabilme, çözüm önerilerini değerlendirebilme becerisi kazanması beklenmektedir.

Veri toplama formu, Hemşirelikte Etik dersinde 3 kez uygulanmıştır. birinci uygulama teorik konuların anlatımı bittikten sonra, ikinci uygulama hazır vaka analizlerinin sunumlarından sonra ve üçüncü uygulama öğrenciler tarafından hazırlanan vaka analizlerinin sunumundan sonra yapılmıştır. Öğrencilere veri toplama formunun uygulanmasına yönelik açıklamalar yapılmış, öğrencilerin soruları yanıtlanmıştır. Veri toplama formunun uygulaması ortalama 45-60 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS 11.0 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA) paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Vaka çözümlenmeleri Tıp Tarihi ve Tıp Etiği alanında doktora yapmış bir araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde; yüzdellik hesabı, Cochran Testi kullanılmıştır. Sonuçlar anlamlılık $p < 0.05$ düzeyinde, %95'lik güven aralığında değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde hem nitel hem de nicel veriler değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Öğrencilerin akademik başarı puan ortalamaları 4.00 üzerinden $2,72 \pm 0,52$ olarak saptanmıştır. Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin %82,8'i etik ile ilgili bilimsel programa katılmadığını belirtmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin birinci vakada etik ilke ihlalini ve niteliğini bilme durumlarının dağılımı (n=58)

Birinci vaka	1.uygulama		2. uygulama		3. uygulama		Cochran's Q
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Etik ilke ihlalini bilme durumu							
Bilen	54	93,1	58	100,0	57	98,3	0,074
Bilmeyen	4	6,9	0	0	1	1,7	
Etik ilke ihlalin niteliğini bilme durumu							
Bilen	51	87,9	55	94,8	54	93,1	0,234
Bilmeyen	7	12,1	3	5,2	4	6,9	

Tablo 1’de öğrencilerin birinci vakada, etik ilke ihlalini üç uygulamada da yüksek oranda (sırasıyla %93.1, %100.0 ve %98.3) bildikleri ve aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Öğrencilerin etik ilke ihlalini niteliğini bilme durumları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 2. Öğrencilerin ikinci vakada hangi etik değerlerin harcandığını ve etik karar vermede rehber alınacak kaynakları bilme durumlarının dağılımı (n=58)

İkinci Vaka	1. uygulama		2. uygulama		3. uygulama		Cochran's Q
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Hangi etik değerlerin harcandığını bilme durumu							
Bilen	44	75,9	49	84,5	55	94,8	0,011
Bilmeyen	14	24,1	9	15,5	3	5,2	
Etik karar vermede rehber alınacak kaynakları bilme durumu*							
Hiç bilmiyor	10	17,2	5	8,6	5	8,6	0,000
1 kaynak bilen	41	70,7	21	36,2	12	20,7	
3 kaynak bilen	7	12,1	32	55,2	41	70,7	

*Etik karar vermede rehber alınacak kaynaklar; mesleki etik kodlar, ulusal ve uluslar arası bildirgeler, yasalar, mesleki değerler, birey ve ailenin değerleri vb.

Tablo 2’de ikinci vakada öğrencilerin, hangi etik değerlerin harcandığını ve etik karar vermede rehber alınacak kaynakları bilme durumlarının giderek arttığı, aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

Tablo 3. Öğrencilerin üçüncü vakada etik ikilemin varlığını ve etik ikilemin özelliğini bilme durumlarının dağılımı (n=58).

Üçüncü Vaka	1. uygulama		2. uygulama		3. uygulama		Cochran's Q
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Etik ikilemin varlığını bilme durumu							
Bilen	53	91,4	57	98,3	53	91,4	0,202
Bilmeyen	5	8,6	1	1,7	5	8,6	
Etik ikilemin özelliğini bilme durumu							
Bilen	26	44,8	27	46,6	36	62,1	0,202
Bilmeyen	32	55,2	31	53,4	22	37,9	

Tablo 3’de üçüncü vakada öğrencilerin, etik ikilemin varlığını bilme oranlarının yüksek ancak, aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı ($p>0,05$) saptanmıştır. Öğrencilerin etik ikilemin özelliğini bilme durumlarının her uygulamada giderek arttığı ancak, aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. Öğrencilerin dördüncü vakada etik ikilemin varlığını ve etik ikilemin özelliğini bilme durumlarının dağılımı (n=58)

Dördüncü Vaka	1.uygulama		2. uygulama		3. uygulama		Cochran's Q
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Etik ikilemin varlığını bilme durumu							
Bilen	53	91,4	55	94,4	53	91,4	0,607
Bilmeyen	5	8,6	3	8,6	5	8,6	
Etik ikilemin özelliğini bilme durumu							
Bilen	35	60,3	39	67,2	42	72,4	0,368
Bilmeyen	23	39,7	19	32,8	16	27,6	

Tablo 4'de dördüncü vakada öğrencilerin, etik ikilemin varlığını bilme oranlarının yüksek, ancak aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Öğrencilerin etik ikilemin özelliğini bilme durumlarının her uygulamada giderek arttığı (sırasıyla %60,3, %67,2 ve %72,4) ancak, farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>0,05$).

TARTIŞMA

Vaka analizi, genellikle etik karar verme gibi karmaşık durumların öğretilmesinde kullanılan, gerçek sorunların çözümünde kaliteli öneriler getirmeye olanak sağlayan bir yöntemdir (Thiel ve ark., 2011). Bu çalışmada, öğrenciler dört farklı vakada etik ilke ihlali / harcanan etik değer / etik ikilem olup olmadığını yüksek oranda bilmişlerdir. Bu çalışmada, öğrencilerin yüksek oranda etik ilke ihlali / harcanan etik değeri / etik ikilem olup olmadığını bilme nedenleri; Hemşirelikte Etik Dersi kapsamında yer alan etik ilkeler, etik sorunlar, etik ikilemin özellikleri ve hemşirelik etik kodlar gibi konuları birinci uygulamadan önce teorik dersler kapsamında almış olmaları olabilir. Öğrencilerin etik değerleri, etik sorunları, etik ikilemleri tanıması ve diğer sorun kümelerinden ayırt etmesi etik karar vermede oldukça önemlidir (Erdemir, Oğuz, Elçioğlu ve Doğan, 2001). Nitekim Calman ve Downie (1987) öğrencilerin vaka analizi sorularını cevaplandırabilmeleri ve tartışmaya katılabilmeleri için yeterli bilgiye sahip olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bu çalışmanın birinci vakasında öğrenciler (rektum kanseri tanısı almış ve kalıcı kolostomi açılacak ancak, hastalığı ve kolostomi hakkında bilgisi olmayan bir hasta), etik ilke ihlalinin üç uygulamada da yüksek oranda bilmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin etik ihlalin niteliğini bilme durumlarının uygulamalar boyunca arttığı belirlenmiştir (Tablo 1). Öğrencilerin birinci vakada yaşanan etik ihlale ilişkin ifade örneklerinden bazıları şöyledir;

Bu vakada özerklik ilkesi ihlal edilmiştir. Bireyin kendi vücuduna yapılacak girişimler hakkında söz sahibi olma ve haberdar olma hakkı vardır (Ö-1).

Bu vakada da hemşire hastayı bilgi vermek ya da vermemek arasında ikilemde kalmıştır (Ö-9).

Hemşire, hastaya bayatı boyunca bir stoma ile yaşayacağını anlatıp anlatmaması konusunda ikilemde kalmıştır (Ö-26).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi, öğrenciler hangi etik ilkenin harcandığını ve hemşirenin nasıl bir etik sorun yaşadığını belirleyebilmişlerdir. Ancak öğrenciler 3. uygulama sonunda etik sorunun niteliğini daha ayrıntılı olarak açıklayabilmişlerdir. Örneğin bir öğrenci; “*bireyin sağlığının devamı için kolostomi açılması hasta yararına olan bir durumdur. Ancak bireyin yapılacak işlem hakkında bilgi sahibi olması da gerekiyor. Birey özne olmalı, nesne değil (Ö-26)*” şeklinde etik ikilemin hangi iki ilke arasında olduğunu daha doğru ve ayrıntılı bir şekilde vurgulamıştır. Bu bağlamda öğrencilerin vaka analiz yöntemi sonrasında etik ikilem içeren vakaları daha bilinçli ve ayrıntılı olarak analiz edebildikleri görülmektedir. Vaka analiz yöntemi, çeşitli etik sorunları çözümlenmede kullanılan bir problem çözme yöntemidir ve öğrencinin gerçek bir senaryo üzerinde öğrendiklerini uygulama ve olası seçimlerden çözüm yolları bulmasına önemli katkı sağlamaktadır (Ueno, 2010).

Öğrencilerin ikinci vakada (trafik kazası sonucu bilincini kaybetmiş ve iyileşme göstermeyen bir hastanın respiratörünün kapatılmasını istem eden bir hekim) hangi etik değerlerin harcandığını ve etik karar verme sürecinde rehber olarak kullanabilecekleri kaynakları bilme durumlarının giderek arttığı, aradaki farkın ise istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$) (Tablo 2). Hemşireler, farkında olarak ya da olmayarak mesleki yaşamlarının hemen her gününde etik kararlar vermektedirler. Etik karar verme; bireylerin inançları, değerleri ve insani niteliklerinden etkilenir (Görgülü ve Dinç, 2007). Ancak bununla birlikte bir meslek üyesi olarak hemşirenin etik bir karar verirken; diğer sağlık profesyonellerinin görüşleri, mesleki etik kodları, mesleki uygulama standartları, ilgili yasal düzenlemeler, insan ve hasta hakları, hasta ve yakınlarının tercihleri ve değerleri, hastane politikası, etik kurullar gibi birçok etkeni göz önünde bulundurması gerekmektedir (Chally ve Hough, 2005; Tschudin, 2005; Butts ve Rich, 2005). Böylece etik karar, hemşirenin bireysel tercihleri ya da yönelimleri doğrultusunda değil mesleğin etik yükümlülükleri doğrultusunda verilmiş olur. Bu davranış, meslektaşının ve profesyonel düşünmenin önemli bir ölçütüdür. Dolayısı ile bir vakada etik sorun olup olmadığını bilmenin yanı sıra bu sorunun kaynağını ve niteliğini analiz edebilmek de oldukça önemlidir.

Literatürde vaka analizine dayalı etik eğitiminin, öğrencilerin etik sorunlarla başa çıkmalarına, uygun araç ve stratejiler kullanarak ideal davranışı göstermelerine ve hasta bakımı ile ilgili etik değerlere karşı duyarlılık geliştirmelerine yardımcı olduğu belirtilmektedir (Ueno, 2010; Kalaitzidis ve Schmitz, 2012). Bu bağlamda öğrencilerin, vaka analizlerinin sonunda etik karar

vermek için kullanılabilir kaynakları bilme oranlarının artmasının, etik vaka analizi sırasında bu kaynakları kullanmalarından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin üçüncü vakada (böbrek transplantasyonu bekleyen yaşlı bir hasta ve ona böbreğini verip vermemekte karar verememiş bir oğul), vakada bir etik ikilem olduğunu bilme oranlarının yüksek olduğu ve etik ikilemin niteliğini bilme durumlarının ise vaka analizlerinin sonunda arttığı belirlenmiştir (Tablo 3). Aşağıda öğrencilerin üçüncü vakada yaşanan etik ikileme ilişkin ifade örneklerine yer verilmiştir.

AB'nin bir tarafta kendi sağlığının zarar görmesi olasılığı ve diğer tarafta da sevdiği bir insanın yaşamı söz konusu. AB'nin zarar görmesine karşı babasının yarar görmesi, yaşamının kurtulması söz konusudur. AB kararında özzerklüğünü de tam olarak kullanamamaktadır. Çünkü eşi böbreğini vermesini istemediğinden baskı yapmaktadır (Ö-5).

Her bireyin yaşama hakkı var. Bir bireyin yaşamını kurtarmak için başka bir bireyin yaşamını tehlikeye atması gerekecek. Bu ne kadar doğru (Ö-56)?

Bu vakada iki seçenek var. İlk seçenek AB'nin böbreğini vermesi, ikinci seçenek ise böbreğini vermemesi. Her iki seçenekte de mutlak doğru ya da yanlış yok (Ö-44).

Araştırmamızda 3. uygulamaya doğru etik ikilemin niteliğinin daha ayrıntılı ve tam olarak açıklandığı görülmektedir.

Öğrencilerin dördüncü vakada (yapışık ikizlere hamile bir bayan), vakada bir etik ikilem olduğunu bilme oranlarının yüksek ve etik ikilemin özelliğini bilme durumlarının giderek arttığı bulunmuştur (Tablo 4). Aşağıda öğrencilerin dördüncü vakada yaşanan etik ikileme ilişkin ifade örneklerine yer verilmiştir.

Anne siyam ikizlerinden birinin kürtaj ile alınıp alınmamasına karar verecek. Ayrıca hangi bebeğin yaşatılıp diğerinin ölüme terk edileceğine karar verilecek (Ö-36).

Anne ikilemde kalıyor. Bebek sahibi olmak istiyor. Siyam ikizlerinden birinin yaşamı, birinin ölümüne karar vermek zorunda. Eğer bu kararı şimdi vermezse çocuklar 4 yaşına gelince yine karar vermek zorunda kalacak. Burada iki yaşam arasında bir tercih söz konusudur (Ö-22).

Üçüncü ve dördüncü vakalarda öğrencilerin etik ikilemin özelliğini tanımlayabilmeleri, hangi etik değer ihlal edilip hangisinin korunduğunu anlatabilmeleri ve bunun gerekçesini açıklayabilmeleri, analiz-sentez edebilme becerilerinin gelişmesini sağladığını göstermektedir. Etik eğitiminin amacı da, gündelik yaşamda karşılaşılan bir vakayı, etik açıdan çözümlenmek, etik sorunları, ikilemleri ve konuları tanımak, ilgili ilkeleri ve kullanımdaki etik yaklaşımları öğrenmek,

ikilem karşısında benimsenen tutumları ve bunların ardında yatan savları incelemek, doğru ve iyi eylemin ne olduğuna karar vermek, bu kararın gerekçelerini bilmek ve bunları karşıt görüşler karşısında savunmaktır (Erdemir ve ark., 2001; Butts ve Rich, 2005; Tschudin, 2005). Bu bulgu, etik dersinin amacına ulaşmasını göstermesi açısından önemlidir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin vaka analiz yöntemi ile etik dersi sürecinde teorik derslerle öğrendikleri etik bilgisini pekiştirdikleri, olayları daha ayrıntılı olarak analiz edebildikleri belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre Hemşirelikte Etik Dersi'nde vaka analizi yönteminin kullanılması önerilmektedir.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın sonuçları tek bir kurumdaki Hemşirelikte Etik Dersi alan öğrenciler ile sınırlıdır. Benzer çalışmaların geniş örneklem grubunda, farklı eğitim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığı öğrenci gruplarında karşılaştırmalı olarak yapılması önerilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin üç uygulama boyunca etik ilke ihlalini, hangi etik değerini harcadığını, etik ikilemin özelliklerini ve etik karar vermede kullanılacak kaynakları bilme oranlarında artış olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda, etik derslerinde öğrencilerin etik sorunları değerlendirebilmesi için vaka analizi yönteminin kullanılması ve bu çalışmanın geniş örneklem grubu üzerinde tekrarlanması, öğrencilerin hemşirelik müfredatına ve her bir sınıftaki öğrenim yaşantısının etik sorunu değerlendirmelerini nasıl etkilediğine ilişkin görüşlerinin alındığı çalışmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alpar, Ş.E. (2008). Sağlık bakım sistemi, sağlık ekibi ve hemşirenin rolleri. In N. Sabuncu (Eds.), *Hemşirelik bakımında ilke ve uygulamalar* (pp. 39-47). Ankara:Kalkan Matbaası.
- ANA. (2001). Code of ethics for nurses [Electronic Version]. Retrieved 15.06.2012, from <http://cms.nursingworld.org/MainMenuCategories/EthicsStandards/>
- Arda, B. (2003). Tıp etiği eğitimi. In A.D. Erdemir, Ö. Öncel, & Ş. Aksoy (Eds.), *Çağdaş Tıp Etiği* (pp. 17-25).Nobel Tıp Kitabevleri.
- Başak T, Uzun Ş, ve Arslan F (2010).Yoğun bakım hemşirelerinin etik duyarlılıklarının belirlenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 52,76-81.

Göçmen Baykara, Z., Çalışkan, N., & Karadağ, A. (2014). Vaka analiz yönteminin hemşirelik öğrencilerinin etik sorun değerlendirme becerilerine etkisi. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 236-255. doi: 10.14687/ijhs.v11i1.2769

- Biröl, L. (2009). *Hemşirelik süreci. Hemşirelik bakımında sistematik yaklaşım*. (9th. ed.). İzmir: Etki Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.⁵
- Burkhardt MA ve Nathaniel AK.(2012) *Profesyonel İlişki Konuları*. Çağdaş Hemşirelikte Etik. Çev. Ed. Alpar, ŞE, Bahçecik, N. ve Karabacak, Ü. İstanbul tıp Kitabevi.3. baskı. p. 204-229.
- Butts, J. & Karen, Rich. (2005). *Introduction to nursing ethics. Nursing Ethics: Across the curriculum and into practice* (pp. 1-28). Boston: Jones and Bartlett publishers.
- Calman, K.C. & Downie, R.S. (1987). Practical problems in the teaching of ethics to medical students. *Journal of Medical Ethics*, 13, 153-156.
- Carmi, A. (2004). Tıp öğrencileri ve hekimler için örneklerle aydınlatılmış onam. In B. Arda., M. Civaner, V. Kavas, ve L. Özgönül (Eds.), UNESCO. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Chally, PS. & Hough, MC. (2005) Nursing ethics. in KK. Chitty (Eds.), *Professional Nursing Concepts & Challenges* (pp.521-550). Philadelphia: Elsevier Saunders.
- Demirel, Ö. (2009). *Öğretim ilke ve yöntemleri öğretme sanatı*. Ankara. Pegem Akademi.
- Dinç L. & Görgülü, R.S. (2002). Teaching ethics in nursing. *Nursing Ethics*, 9(3), 259-268.
- Duckett, L.J. & Ryden, M.B. (1994). *Education for ethical nursing. Moral Development in the Professions: Psychology and Applied Ethics* (pp.51-70).
- Erdemir, A.D., Oğuz, N.Y., Elçioğlu, Ö. ve Doğan, H. (2001). Klinik etik. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Fry, ST. & Veatch, RM. (2006). *Case studies in nursing ethics*. USA:Jones and Bartlett Publishers.
- Goldie, J. (2000). Review of ethics curricula in undergraduate medical education. *Medical Education*, 34,108-119.
- Görgülü, RS. & Dinç, L.(2007). Ethics in Turkish nursing education programs. *Nursing Ethics*, 14(6), 741-751.
- Han, S., & Ahn, S. (2000). An analysis and evaluation of student nurses' participation in ethical decision making. *Nursing Ethics*, 7(2), 113-123.
- Holland, S. (1999). Teaching nursing ethics by cases: a personal perspective. *Nursing Ethics*, 6, 434-436.
- ICN. (2006). The ICN Code of ethics for nurses [Electronic Version]. Retrieved 15.06.2012, from <http://www.icn.ch/icncode.pdf>
- İnanç, N., Hatipoğlu, S., Yurt, V., Avcı, E. ve Akbayrak Öztürk, E. (2000). Sağlık bakımı ve sağlık ekibi. *Hemşirelik esasları* (pp.41-58). Ankara:Damla Matbaacılık Ltd.Şti.
- Kalaitzidis, E., & Schmitz, K. (2012). A study of an ethics education topic for undergraduate nursing students. *Nurse Education Today*, 32(1): 111-115.
- Karadağ, G. ve Uçan, Ö. (2006). Hemşirelik eğitimi ve kalite. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1(3), 42-51.
- Kaya, H. ve Memiş, S. (2002). Uzman hemşirenin rolü ve önemi. *Modern Hastane Yönetimi*, 6(3), 43-46.

Gocmen Baykara Z., Çalışkan N. ve Karadağ A. (2013). Effect of the case analysis method on nursing students'assessment skills of ethical problems.<Vaka analiz yönteminin hemşirelik öğrencilerinin etik sorun değerlendirme becerilerine etkisi> *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. [ONLINE].

Göçmen Baykara, Z., Çalışkan, N., & Karadağ, A. (2014). Vaka analiz yönteminin hemşirelik öğrencilerinin etik sorun değerlendirme becerilerine etkisi. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 236-255. doi: 10.14687/ijhs.v11i1.2769

Keskin, G. ve Kıvanç, M.M. (2012). Hemşirelikte yasal sorumluluklar. In T.A. Aşti, & A. Karadağ (Eds.), *Hemşirelik esasları: hemşirelik bilim ve sanatı* (pp. 123-136). İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık.

Kuçuradi I. (1999). *Etik*. Türkiye Felsefe Kurumu. Ankara:Meteksan AŞ.

Nahcivan, N. (2012). Sağlık bakım sistemi. In T.A. Aşti, & A. Karadağ (Eds.), *Hemşirelik esasları: hemşirelik bilim ve sanatı* (pp. 37-55). İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık.

Nolan, P.W. & Markert, D. (2002). Ethical reasoning observed: A longitudinal study of nursing students. *Nursing Ethics*, 9(3), 243-258.

Numminen, O., Arend, A.V.D. & Leino-Kilpi, H. (2009.) Nurse educators' and nursing students' perspectives on teaching codes of ethics. *Nursing Ethics*, 16(1),69-82.

Oğuz, N.Y., Tepe, H., Büken, N.Ö. ve Kucur, D.K. (2005). *Biyetik Terimleri Sözlüğü*. Türkiye Felsefe Kurumu. Ankara:Meteksan A.Ş.

Parsons, S., Barker, P.J. & Armstrong, A.E. (2001). The teaching of health care ethics to students of nursing in the UK: a pilot study. *Nursing Ethics*, 8, 45–56.

Pottery, P.A. & Perry, A.G. (2009). Nursing today. *Fundamentals of nursing*. USA: Elsevier Mosby.

THD. (2009). Hemşireler için etik ilke ve sorumluluklar [Electronic Version]. Retrieved 28.08.2011, from <http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/files/hemsire%20brosur.pdf>

Thiel, C.E., Connelly, S., Harkrider, L., Devenpor, L.D., Bagdasarov, Z., Johnson, J.F. & Mumford, M.D. (2011). Case-based knowledge and ethics education: improving learning and transfer through emotionally rich cases. *Science and Engineering Ethics*, DOI 10.1007/s11948-011-9318-7.

Tschudin, V. (2005). *Ethics in nursing: the caring relationship* (pp. 107-122). China: Butterworth-Heinemann.

Ueno, T. (2010). Nursing ethics education based on case studies in Japan: a critical review. *Journal of Philosophy and Ethics in Health Care and Medicine*, 4,18-37.

Wood, M. (2005). Nursing ethics education: Are we really delivering the Good(s)? *Nursing Ethics*, 12(1), 6-18.

Yılmaz, M. (2005). Hemşirelik bakım hizmetinin kalitesini geliştirme yolu olarak kanıta dayalı uygulama. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(1), 41-48.

Extended English Abstract

Nursing is a profession which focuses on meeting the care needs of healthy or sick persons (Alpar, 2008; Birol, 2009; İnanç, 2000; Nahcivan, 2012; Pottery & Perry, 2009). The “person” constitutes the center of the activity field in nursing and “care” constitutes the manner of dealing with that person.

The roles of nurses have broadened as science and technology and care has become more complex (Alpar, 2008; Görgülü & Dinç, 2007; Karadağ & Uçan, 2006; Keskin & Kıvanç, 2012). Therefore nurses must decide about their professional applications or must agree on many decisions within a team (Kaya & Memiş, 2002; Yılmaz, 2005; Tschudin, 2005). Thus, the nurse must be a subject who considers and makes decisions on things but not an object who performs only what he or she is “ordered” to do.

All across the world, the need to take ethical actions for nurses became a professional responsibility through the establishment of professional ethical principles (ICN, 2006; ANA, 2001; THD, 2009). A nurse needs to embrace and perform actual ethical actions, not only in order to comply with ethical guidelines but also to gain sensitivity in professional education.

As in many other disciplines, in nursing there is a need to learn professional ethical principles in the process of professional education. Nurses also need to learn how to participate in a professional ethical decision-making process, and to gain ethical sensitivity (Dinç & Görgülü, 2002; Duckett & Ryden, 1994; Wood, 2005). Learning ethics is a process that involves discussing the role of ethical values. It also involves examining the place of these values in terms of professional identity in health professionals' relations with patients, colleagues, and professionals in other health disciplines (Arda, 2003; Numminen, Arend & Leino-Kilpi, 2009). Parsons et al. (2001) point out that, according to the explanations of about 80% of nursing academics, ethics is not taught well by health professionals. Nolan and Markert (2002) emphasize the problems involved in the planning and application of ethical courses and explain that, while specifying course content, teaching strategies must also be specified. They point out that in the literature there have been very few publications regarding this subject, so such decisions need to be taken by the academic person responsible for the course.

Görgülü and Dinç (2007) explain how methods of class discussion (100%), lectures (89.4%), case studies (73.6%), small group discussion (36.8%) and dramatization (26.3%) were used in an ethics course in Turkey. In an ethics course, one of the important ways for students to separate ethical values and problems from other problem clusters and to learn how to evaluate ethical values and decision-making is to use the method of case analysis (Han & Ahn, 2000; Holland, 1999). Holland (1999) states that case analysis constitutes the basis for a course when its aims are taken into consideration. Parsons et al. (2001) also states that case analysis is useful in teaching ethics. Thiel, Connelly, Harkrider, Devenpor, Bagdasarov, Johnson and Mumford (2011) state that ethical case analyses can serve as models for the decision-makers in solving new ethical problems and thus the case analysis method would be useful in teaching ethics courses.

Kalaitzidis and Schmitz (2012) remark that in the literature on undergraduate education, there is little evidence of ancillary strategies and methods being used in the education of students regarding teaching ethics. Although an ethics course in nursing has been included in the curriculum for years, today many nurses do not regard themselves as being adequately educated in terms of knowledge, skills, and ethics (Nolan & Markert, 2002; Wood, 2005). This deficiency also reflects negatively on the quality of nursing care (Nolan & Markert, 2002). These results indicate that nursing students must be trained in a well-equipped manner from the point of view of approaching ethical problems.

In Turkey, in undergraduate education nursing programs, subjects regarding ethics are addressed in many schools within the scope of nursing history and deontology courses. In our institution the course in ethics in nursing takes up three hours a week as part of the nursing undergraduate program. Within the last years, there has been a growing tendency to include an ethics course in the curriculum. The aim here is to reveal the effect of analyzing sample cases in terms of characteristic ethical problems, ethical principles, and codes of ethics for nurses regarding students' assessment skills in ethical problems.

Research question

In teaching an ethics course, in addition to the methods of lecture, question-answer, and discussion, to what extent is the use of a Case Analysis Method effective in helping students assess the presence and the quality of ethical problems?

Method

The study was performed descriptively in order to determine the effect of the use of case analysis method under the scope of a nursing ethics course in terms of students' assessment skills regarding ethical problems.

Third year students attending the nursing ethics course in an undergraduate program at the Nursing Department of the Faculty of Health Sciences in a large university located in a metropolitan city of Turkey in the 2009-2010 academic year were the subjects of the study (n=76). Sample selection was not utilized but volunteer students, who filled in the data collection forms and, whose informed consent was received, were included (n=58).

Instrument

Data were obtained by using a data collection form. This form was prepared by the researchers with reference to the literature (Nolan & Markert, 2002; Fry and Veatch 2006; Carmi 2004). Ten questions regarding students' academic averages, and whether they had previously taken scientific programs on ethics, were asked. 4 case studies were included as part of the data collection form. The first case involved a patient, who had been diagnosed with cancer of the rectum, and for whom a permanent colostomy will be needed. However, the patient did not know anything about his/her disease or the colostomy. The second case involved a physician requesting to cease ventilatory support of a patient who had lost consciousness as result of a traffic accident and did not show any signs of recovery. The third one was an elderly patient waiting for a kidney transplant and a son who was hesitant about whether to donate his kidney or not; while the fourth one was a woman that is pregnant to conjoined twins. Two questions were asked for each case. In the first case there were questions concerning what ethical principle had been violated and its quality. In the second one there were questions concerning what ethical value was spent and the sources that will be referred to in ethical decision-making. In the third and fourth ones there were questions concerning the presence and the characteristics of ethical dilemma.

Ethical consideration

Written consent was received from the institution where the research was performed. The aim, method, and the form of participation, which was on a volunteer basis, was explained to the students that were planned to be included in the study.

Procedure

The nursing ethics course covers a 3 hour theoretical instruction a week in undergraduate program during the fall term of the third year. The method of executing the course is as follows:

Lectures on theoretical subjects: In the first six-week period, ethics and related concepts are discussed and subjects such as the importance of ethics in nursing and its historical development, ethical approaches, codes of ethics in nursing, the characteristics of ethical dilemmas, ethical problems faced in specific situations, ethics in research and publication and legal legislation related to nursing are taught to students. The methods of lecture, question-answer, and discussion are used in the presentation of subjects.

Presentation of available case analyses: Students are divided into groups of ten and available ethical case analyses obtained from the literature are given by the educators to each group. The groups discuss these case analyses in class by employing interactive educational techniques and methods. At the end of presentation, both educators and the students act as listeners by giving feedbacks to their friends about their presentations. The subjects of available cases provided to students include growth attenuation of a disabled child, kidney transplants, autism test, euthanasia, a pregnant woman with cerebral death, separation of patients, and in vitro fertilization.

Presentation of case analyses prepared by students: Groups are requested to find the case samples containing characteristics of ethical dilemmas and to analyze them. Students are expected to analyze ethical problems, and discuss cases with characteristic ethic dilemmas in consideration of real events that might be experienced in hospitals and clinical practice settings with regard to ethical principles, ethical dilemmas, related laws, and international contracts. Groups present all these cases prepared by them to their whole class by employing various interactive educational techniques and methods. Thus, the student is expected to acquire the skill to separate events with characteristic ethical dilemmas from other events, to perceive what value might be wasted or the possibility of its being wasted and to assess possible solutions.

A data collection form was used three times in the nursing ethics course. The first time was after lectures on theoretical subjects, the second after presenting the available case analyses and the third after presenting case analyses prepared by students. Explanations concerning the application of the data collection form were given to students and their questions were answered. The form took participants on average 30 minutes to complete.

Data analysis

Data were assessed by using the package program SPSS 11.0 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA.). Data analyses were assessed by the researcher, who received his doctorate degree in the field of History of Medicine and Medical Ethics. Calculations of percentage and the Cochran Test were used in the analysis of data. The results were assessed at the significance level of $p < 0.05$ with a 95% confidence interval. Both qualitative and quantitative data were assessed in the analysis of data.

Results

Students' academic achievement score averages were determined as 2.72 ± 0.52 out of 4.00. 82.8% of students included in the study stated that they had not joined in a scientific program on ethics.

It was determined that in the first case the students became highly aware of ethical principle violation in three applications (93.1%, 100.0%, and 98.3% respectively) and that the difference between them was not statistically significant (Table 1) ($p > 0.05$).

In the second case, it was observed that students' awareness of what ethical values were being evaluated and the sources that they would refer to in ethical decision-making increased gradually and the differences between them were statistically significant (Table 2) ($p < 0.05$).

In the third case it was determined that the students' rate of awareness of the presence of ethical dilemma was high and that the differences between them were not statistically significant (Table 3) ($p > 0.05$). It was also specified that the students' awareness of the characteristic of ethical dilemma increased gradually in each case and that the differences between them were not statistically significant ($p > 0.05$).

In the fourth case it was revealed that the students' rate of awareness of the presence of ethical dilemmas was high and that the differences between them were not statistically significant ($p > 0.05$). It was found that the students' awareness on the characteristic of ethical dilemma increased gradually (60.3%, 67.2%, and 72.4%, respectively) in each case and that the difference between them was not statistically significant ($p > 0.05$) (Table 4).

Discussion

Case analysis is a method used generally in teaching complex conditions like ethical decision-making and provides possibilities of bringing forward high-quality recommendations for solving real problems (Thiel et al., 2011). Calman and Downie (1987) explain that students must have enough knowledge to answer the case analysis questions and to participate in debates. Ethical

decision-making is affected by beliefs and values (Görgülü & Dinç, 2007). It is important for students to recognize ethical problems and ethical dilemmas, and distinguish the hidden values and implicit value conflicts underlying them (Erdemir, Oğuz, Elçioğlu & Doğan, 2001).

In the first case of this study (a patient diagnosed with rectum cancer, and for whom a permanent colostomy will be required but does not know anything about the disease and colostomy) students became aware of ethical principle violation at a satisfactory level in all three applications. Moreover, it was determined that the students' awareness of the quality of ethical violation increased across the applications (Table 1). Some examples of students' reactions regarding ethical violation in the first case are as follows:

In this case, the principle of autonomy was violated. The patient has the right to be informed and to say something about the interventions that will be performed on his/ her body (Ö-1).

Also in this case the nurse was in a dilemma about whether to inform or not to inform the patient (Ö-9).

The nurse was in a dilemma about whether to tell or not to tell the patient about his/ her having to live with a stoma during his/ her life (Ö-26).

As will be understood from the expressions above, the students were able to specify what ethical value was wasted and what the type of ethical problems were being presented. However, the students were only able to explain the quality of ethical problem in a more detailed manner at the end of the third application. For example, one student emphasized where the ethical dilemma lay between two principles in a more exact manner by saying that “*Providing a colostomy is to the advantage of the patient for the continuation of his / her health but the person needs to be informed about the procedure to be performed. The person must be a subject, not an object (Ö-26).*” Case analysis is a problem solving method used in analyzing various ethical problems and ensures that students practice what they have learned from a real scenario and work out solutions from potential choices (Ueno, 2010).

In the second case (a physician to requesting to cease ventilatory support of a patient losing his/her consciousness as result of a traffic accident and not showing any signs of recovery) it was determined that students' awareness of what ethical values were involved and the sources that they would refer to in making ethical decisions increased gradually and that the difference between them was significant statistically ($p < 0.05$) (Table 2). Nurses make conscious or unconscious ethical decisions almost every day of their professional lives. While a nurse is making a professional ethical decision, she/he must consider many elements such as the views of other health professionals, vocational codes of ethics, vocational application standards, related legal regulations, human and patient rights, the preferences and values of patients and his/her relatives, hospital policy, and ethical committees (Chally & Hough, 2005; Tschudin, 2005; Butts & Rich, 2005). In this way, the ethical decision is made in line with the ethical liabilities of the profession rather than as a result of the nurse's individual preferences or tendencies. This conduct is an important criterion for professionalization and professional thinking, so in addition to being aware of whether there an ethical problem exists in a case, it is also rather important to be able to analyze the source and the quality of this problem. In parallel with the increase in the number of students' applications, the increase in the rates of their awareness of the sources to be used in ethical decision-making is an important finding in terms of gaining a professional identity.

In the third case (an elderly patient (AB) waiting for a kidney transplant and a son who is hesitant whether to donate his kidney to him or not), it was determined that the students' awareness of the presence of an ethical dilemma was high and that their awareness of the quality of the dilemma increased gradually in each application (Table 3). Examples of students' expressions regarding ethical dilemmas in the third case are given below:

“On the one hand, there is the possibility of AB’s own health being damaged. On the other hand, the life of his beloved one is at stake. Despite AB’s deterioration in health, his father’s life will be restored and saved. AB cannot use his autonomy fully in his decision as well because his wife pushes him not to donate his kidney (Ö-5).”

“Each person has the right to life. In order to save an individual’s life another one’s life will be put into danger. Well! Is this fair (Ö-56)?”

“There are two options in this case. The first option of AB is to donate his kidney; the second one is not to donate it. In both options there is not an absolute right or wrong answer(Ö-44).”

In our research it was seen that the characteristics of the ethical dilemma were explained in a more detailed and exact manner in the third application.

In the fourth case (a woman who was pregnant with conjoined twins) it was found that the students’ rate of awareness of the presence of an ethical dilemma was high and that their awareness of the characteristics of ethical dilemmas increased gradually after each application (Table 4). Examples of students’ expressions regarding ethical dilemmas in the fourth case are given below:

Mother will decide on whether to have one of siamese twins aborted or not. In addition, a decision will be made on which baby will be kept alive or which baby will be left to die (Ö-36).

Mother is in a dilemma. She wants to have a baby. She must decide on someone’s life or, another one’s death in the case of conjoined twins. If she does not make this decision right now, she will have to make a decision later when the twins are at the age of four. At this point there is a choice to make between two lives (Ö-22).

In all four cases the students became highly aware of ethical principle violations, whether ethical value was wasted or whether there was an ethical dilemma or not during the three applications. This result was important in indicating whether the ethics course achieved its aim because the aim in teaching ethics was to have them gain the skill of performing ethical analysis and reasoning.

Analyzing a case experienced in daily life in terms of ethics, recognizing the ethical problems, dilemmas and issues, learning the related principles and ethical approaches used, examining the adopted attitudes in case of a dilemma and the arguments underlying them, deciding on what action is right or wrong, knowing the justifications (reasons) for this decision, and defending them against opposite views are elements of this education (Erdemir et al., 2001; Butts & Rich, 2005; Tschudin, 2005). Furthermore it was also observed that students internalized the knowledge they learned theoretically by means of the case analysis method. In our study especially, the increase in the quality of analysis of ethical problems, the characteristics of ethical dilemmas and of recognizing the sources that needed be used in ethical problems may be important indications of the use of the case analysis method in an ethics course.

Students’ discussion of cases in a class environment allows them an opportunity for analysis and assessment via knowledge. Teaching ethics based on a case study helps students cope with ethical problems, demonstrates ideal behaviors with proper tools and strategies, and develops sensitivity for ethical values regarding patient care (Ueno, 2010; Kalaitzidis & Schmitz, 2012). From these results it can be said that the case analysis method within the scope of an ethics course in nursing in order to help students gain the assessment skills needed to face ethical problems.

Limitations

The results of this study are limited, with the nursing students receiving the ethics course in a single institution. It may be suggested that, in a large sample group, similar studies should be

performed comparatively in student groups where different educational methods and techniques will be used.

Conclusions

According to the results obtained in this study, it was determined that an increase occurred in students' rates of awareness of violations of ethical principles, what ethical value was wasted, the characteristics of ethical dilemma, and the sources that were referred to in ethical decision-making across three applications.

As a result of the study, it is suggested that in students' assessment of ethical problems in ethics courses the case analysis method should be used and that this study be repeated over a large sample group in order to record students' views on the nursing curriculum and how the learning experience of each class affects their assessment of ethical problems.